نگاه

یک سال پس از کودتا
روزهای پس از آن شب سیاه

بهاره محبی

اتوبوس‌ها ۵۰۰ متر مانده به دادگاه توقف کرده‌اند و زندانیان مجبور هستند باقی مسافت را پیاده طی کنند. هر زندانی از سوی دو نگهبان همراهی می‌شود. زندانیان‌های مسلح در پشت قسم‌های سیمی فریاد می‌زنند «خیانت‌کاران»، «اندم‌شی‌ها»؛ هرچه زندانیان به دادگاه نزدیک‌تر می‌شوند صداها و فریادها بلندتر می‌شود.

اینجا آنکارا، نیست‌ودوم ماه می ۲۰۱۷ است. دولت ترکیه ۲۲۱ نفر را به رهبری کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ علیه رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور، متهم کرده است. ۱۲ نفر از این ۲۲۱ نفر خارج از ترکیه هستند؛ ازجمله فتح‌الله گولن، مردی که مقام‌های ترکیه‌ای معتقدند مغز متفکر کودتا بوده است. صحنه شبیه نمایشی است که در آن متهمان مانند غنیمت‌های شکار به نمایش گذاشته شده‌اند.

یک سال از کودتای نافرجام علیه دولت رجب طیب اردوغان در ترکیه می‌گذرد اما هنوز روایت یک‌دست و روشنی از آنچه در شب ۱۵ جولای ۲۰۱۶ در ترکیه رفت، وجود ندارد. به گفته اردوغان و حامیانش، فتح‌الله گولن از محل زندگی خود در پنسیلوانیای آمریکا به حامیانش در ارتش بوده‌زد در نیروی هوایی ترکیه دستور کودتا را داده و تلاش کرده تا با استفاده از زور قدرت را در این کشور در دست گیرد. به روایت دولتی‌ها، این شورش به دلیل مقاومت مردم در برابر کودتاچیان و حضورشان در خیابان‌ها شکست خورده است.

فتح‌الله گولس می‌گوید که کودتا یک صحنه‌آرایی تمام‌عیار به کارگردانی اردوغان و با هدف قبضه‌کردن قدرت در ترکیه بوده است. در این میان متحدان غربی ترکیه قرار نیستند بگویند کدام سناریو به واقعیت نزدیک‌تر است. به مناسبت سالگرد کودتای ترکیه که جان دست‌کم ۳۰۰ نفر را گرفت و دموکراسی را در این کشور به محاق برد، نگاهی داریم به برخی از مهم‌ترین تحولات سیاسی این کشور پس از آن روز سرنوشت‌ساز:

پاک‌سازی‌های گسترده

شکست کودتاگران برای اردوغان فرصتی را فراهم آورد تا مخالفانش را از کار برکنار کند. در دو روز نخست پس از کودتای نافرجام (۱۶ و ۱۷ جولای) در سراسر ترکیه صدها نزال، قاضی و دادستان به اتهام دست‌داشتن در کودتا بازداشت شدند. خیلی زود دامنه این پاک‌سازی‌ها به بلیس، وزارت آموزش‌وپرورش و رسانه‌ها هم کشیده شد. بیستم جولای بود که اردوغان وضعیت فوق‌العاده اعلام کرد و گفت احتمالا کشورهای دیگر نیز در این کودتا دست داشته‌اند. با اعلام وضعیت فوق‌العاده دست دولتی‌ها برای سرکوب مخالفان و بستن فضای انتقاد بیش‌ازپیش باز شد. گسترده‌گی بازداشت‌ها و سرعت عمل دولت در شناسایی کودتاچی‌ها جیران زیاد بود که برخی منتقدان دولت‌آنه اردوغان را بر آن داشت تا از وجود فهرست‌های از پیش آماده‌شده مخالفان برای پاک‌سازی صحبت کنند. گفته شده دولت اردوغان درمجموع بیش از ۱۴۰ هزار نفر را از دستگاه‌های دولتی پاک‌سازی کرده. صدها شرکت را مصادره، ۱۵ دانشگاه وقفی و هزاران مؤسسه آموزشی را تعطیل کرده است و این روند همچنان ادامه دارد.

اما اردوغان سخت‌ترین رویکرد را در برابر کردها داشته است. لغو مصونیت قضایی نمایندگان کرد و بازداشت گسترده آنان ازجمله صلاح‌الدین دمیرتاش و فیگن یوکسداغ، رهبران حزب دموکراتیک خلق ترکیه. دستگیری شهرداران مناطق کردنشین و تشدید حملات علیه مواضع کردهای یک‌ک ازجمله اقدامات دولت ترکیه در روزهای پساکودتا بوده است.

بازسازی روابط با روسیه

در روزهای پساکودتا، اردوغان سرخورده از غرب پس از چندین بار تلاش برای بهبود روابط با روسیه (ازجمله نوشتن نامه عذرخواهی) دهم اکتبر با ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهوری روسیه و یکی از جدی‌ترین حامیان بشار اسد، دیدار کرد. این دیدار باعث عاد اعتماد ازدست‌رفته میان دو کشور تا حدودی احیا شود. پیش از این دیدار، سطح روابط ترکیه و روسیه به شکل بی‌سابقه‌ای سرد شده‌بود روسی در مورد سوریه در اواخر ۲۰۱۵ به وسیله نیروهای ترکیه‌ای به‌شدت محکوم شده بود. بیزنس ایسلیدر با دیدار پوتین و اردوغان، می‌نویسد: «در آن زمان پوتین هم به اندازه اردوغان از بهبود روابط دو کشور خوشحال بود زیرا این فرصت را پیدا کرد تا از اعتماد اجدید اردوغان با تانک و توانا ترکیه استفاده کرد و با بر دیگر تریه را وارد دایره نفوذ خود کند. شاید به‌همین‌دلیل بود که روسیه یکی از اولین کشورهایی بود که کودتای نافرجام علیه دولت اردوغان را شدیدا محکوم کرد؛ اقدامی که در نظر آنکارا از اهمیت بسیاری برخوردار بود و عمیقا از آن رضایت داشت».

درست دو هفته پس از دیدار پوتین و اردوغان، ترکیه عملیات نظامی گسترده‌ای را در شمال سوریه اجرا کرد و کوه توروس داعش را از برخی شهرهای این منطقه به عقب راند. به گفته ناظران، کودتا از مبارزه با داعش، مهم‌ترین هدف اردوغان از مانور نظامی در شمال سوریه هدف قراردادن کوردهای کردهای سوریه بود، کوردهایی که به‌عنوان متحدان نزدیک آنکارا در مقابله با داعش موفقیت‌های چشمگیری به دست آورده بودند؛ آن هم در شرایطی که از نظر اردوغان این کوردها متحدان یک‌ک (حزب کارگران کردستان) و به همین اندازه خطرناک هستند.

تنش با اتحادیه اروپا و آمریکا

یکسی از مواردی که اردوغان را بر آن داشت تا پس از کودتا بیش‌ازپیش به روسیه نزدیک شود ناپایدری متحدان غربی به روایت او درباره کودتا بود. اردوغان بارها از ایالات متحده به دلیل نادیگرفتن فتح‌الله گولن به ترکیه انتقاد کرده است.

ادامه در صفحه ۱۱

هادی آذری: کودتای نظامی در ترکیه پدیده نوظهور و جدیدی نیست و تا قبل از سال ۲۰۱۶، تاریخ معاصر ترکیه چهار کودتای نظامی را تجربه کرده بود؛ ازجمله علیه نجم‌الدین اربکان، پدر معنوی حزب عدالت و توسعه در سال ۱۹۹۷ که آب هم از آب تکان نخورد. بااین‌حال کودتای جولای ۲۰۱۶ علاوه بر نافرجام‌ماندن، یک تفاوت اساسی دیگر نیز با تلاش‌های قبلی نظامیان داشت. این بار مردم در حمایت از دولت مستقر به خیابان ریختند و طومار کودتا را در هم پیچیدند. از دیگر سو، کودتای ۲۰۱۶ علیه یکی از مقتدرترین چهره‌های سیاسی حال حاضر ترکیه یعنی رجب طیب اردوغان انجام گرفت که از سال ۲۰۰۱ قدرت را در ترکیه در دست دارد. گرایش عدالت و توسعه به سکولاریسم، تقویت جامعه مدنی، رشد اقتصادی و نزدیکی به اروپا و سیاست مبتنی بر «تنش صفر با همسایگان»، دورانی طلایی را در آغاز سده بیست‌ویکم برای ترکیه رقم زد اما از سال ۲۰۱۱ به بعد، این دوران طلایی با تغرب به پایان رسید. به داعش، جای خود را به دورانی خاکستری از اقتدارگرایی در ترکیه در یک سال بعد از کودتا، با دستگیری‌های گسترده مخالفان و چهره‌های سرشناسی مانند صلاح‌الدین دمیرتاش، رهبر حزب دموکراتیک خلق‌ها، به اوج خود رسید. به باور بسیاری از تحلیلگران سیاسی ترکیه، اردوغان از تهدید جولای، فرصتی برای تسویه‌حساب با رفیق دیروز و رقیب امروزش، فتح‌الله گولن و همچنین ساک‌کردن منتقدان داخلی‌اش ساخته است. شاید این جمله معروف نیچه که «آنچه مرا از پا درنیاورد، نیرومندترم می‌سازد»، وصف حال این روزهای اردوغان و حزب متبوع‌اش، عدالت و توسعه باشد. با این حال، احمد موثقی‌گیلانی، استاد علوم سیاسی دانشگاه تهران، نظر دیگری دارد. او معتقد است که شاید در کوتاه‌مدت، بکوبیندهای اردوغان جایگاه داخلی او را تقویت کند اما در میان‌مدت، مقاومت جامعه مدنی ترکیه و ایستادگی او در برابر روند جهاش‌شدن، اردوغان را از قدرت به زیر خواهد کشید. احمد موثقی پژوهش‌های زیادی را درباره توسعه و جهانی‌شدن انجام داده است؛ از او به‌تازگی کتابی با عنوان «دیروز و امروز یک ملت» نوشته کرم اکنم که به بررسی تاریخ معاصر ترکیه می‌پردازد، با همکاری خانم شهلا علی‌زاده به فارسی ترجمه شده است.

یک سال از سالگرد کودتای ترکیه گذشته است، به نظر شما این کودتای ناافرجام، ترکیه را به کشور قوی‌تری بدل کرده است یا برعکس؟

درواقع سیاست خارجی و داخلی ترکیه از سال ۲۰۱۱ به بعد دچار یک چرخش اساسی شد که کودتای سال گذشته حکم یک کاتالیزور را برای این چرخش و تغییر داشته است که این چرخش به نوبه خود، به تضعیف موقعیت ترکیه هم از لحاظ داخلی و هم از لحاظ منطقه و جهانی منجر بخشید. درواقع در پرتو بهار عربی گرایش اسلام‌گرایانه حزب عدالت و توسعه حلف گذشته پررنگ شد و رنگ‌وبویی ایدئولوژیک به خود گرفت. علاوه بر این حمایت ترکیه از داعش تحت عنوان مبارزه با کردها و همچنین دستگیری‌های گسترده و سرکوب مخالفان به بهانه مقابله با کودتاچیان نیز به وجهه منطقه‌ای و جهانی این کشور لطمه‌ای جدی وارد کرده است.

برگزاری همه‌پرسی قانون اساسی با هدف ریاست‌کردن نظام سیاسی و افزایش اختیارات اردوغان، که به صورت میلی‌متری و با نسبت ۵۱ (رأی) به ۴۹ درصد (نه) رأی آورد، نیز درواقع بیشتر از آنکه نشان‌دهنده اقتدار ترکیه تحت ریاست اردوغان باشد، از شکاف گسترده‌ای در جامعه ترکیه خبر می‌دهد. از دیگر سو کنار گذاشته‌شدن تعدادی از چهره‌های کلیدی حزب عدالت و توسعه ازجمله عبدالله گل و داوودا‌وغلو، هم از کشیده‌شدن دامنه اعتراضات به داخل خود این حزب حکایت دارد و هم حاکی از آن است که تمامیت‌خواهی اردوغان، دوست و دشمن نمی‌شناسد. درواقع اردوغان می‌کوشد با این توسیه‌ها، محدودکردن رسانه‌ها و حرکت به سوی اقتدارگرایی، حیات سیاسی خود و حزب عدالت و توسعه را تضمین کند.

این چرخشی که در سیاست خارجی ترکیه بعد از ۲۰۱۱ به آن اشاره کردید به چه معنایی است؟

عمر سیاسی حزب عدالت و توسعه را می‌توان به چهار دوره تقسیم کرد؛ از ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۷، دوره طلایی برای این حزب محسوب می‌شود که عملکرد بسیار موفقی به لحاظ اقتصادی، ثبات سیاسی و سیاست خارجی داشت. ترکیه در این دوره توانست مذاکراتی جدی را برای پیوستن به اتحادیه اروپا پیش ببرد و همچنین اتحادیه کمرگیری که با اتحادیه اروپا برقرار کرد، تحرک فوق‌العاده‌ای به اقتصاد ترکیه بخشید. به‌طوری‌که درواقع، تولید ناخالص ترکیه از سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۳ نزدیک به سه برابر افزایش یافت؛ یعنی از ۲۳۰ میلیارد دلار به ۸۲۷ میلیارد دلار رسید. از دیگر سو، عدالت و توسعه به واسطه همان رویکردهای سکولار و دموکراتیک، در داخل موفق به جذب کردها و حل مسالمت‌آمیز مسئله کردها شده بود.

> کشورهایی که مقابل فرایند جهانی‌شدن قرارگرفته و به ائتلاف‌های ضداستراتژیک وارد می‌شوند، به منافع ملی و اقتصادشان صدمه وارد می‌کنند. اقتدارگرایی در عصر جهانی‌شدن جواب‌گو نیست و مشروعیت نظام سیاسی را کاهش می‌دهد و هزینه‌ها به شکل فزاینده‌ای بیشتر از درآمدها می‌شود زیرا اقتصادی که در پیوند با جهانی‌شدن شکوفایی دارد، آسیب می‌بیند

از ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۱ را می‌توان دوره دوم دانست که اردوغان به دنبال تثبیت موقعیت سیاسی خود در ترکیه بود اما با شکست مذاکرات عضویت در اتحادیه اروپا در حدود سال ۲۰۱۰، نوعی سرخوردگی جدی در ترکیه ایجاد کرد. اما بهار عربی در سال ۲۰۱۱ به نقطه عطفی در تاریخ این حزب بدل شد و تحلیلگران این حزب به واسطه برخورد ساده‌اندیشانه با این تحولات، دچار خطای محاسباتی شدند. البته حمایت دولت اوباما از اخوان‌المسلمین به‌عنوان یک اسلام میانه‌رو نیز در این تحلیل عدالت و توسعه بی‌تاثیر نبود. بنابراین ۲۰۱۱ تا کودتای ۲۰۱۶ را می‌توان مرحله سوم حیات حزب عدالت و توسعه دانست. از کودتا به بعد را نیز می‌توان دوره چهارم حیات سیاسی عدالت و توسعه دانست که با چرخش‌هایی در سیاست خارجی و داخلی همراه بود.

چرا اتحادیه اروپا این‌قدر برای ترکیه مهم بود؟

ترکیه در پیوند با اتحادیه اروپا و فرایند جهانی‌شدن توانست بر مشکلاتی مانند تورم، کاهش ارزش پول، کسری تراز تجاری و بدهی‌ها فائق آید. از دیگر سو، با پذیرش شروط پیوستن به این اتحادیه ازجمله تاکید بر دموکراسی، آزادی مطبوعات و تقویت جامعه مدنی، ترکیه توانست تهدید دیرینه ارتش را دفع کند. ترکیه یک کشور صنعتی در خاورمیانه محسوب می‌شود و از این بابت جایگاه ویژه‌ای دارد. به‌همین‌دلیل از دوره تورگوت اوزال به بعد، ترکیه همواره به دنبال یک فضای حیاتی برای خود بوده است. بنابراین می‌کوشید از طریق روابط مسالمت‌آمیز، دروازه کشورهای همسایه را به روی تولیدات خود باز کند. تز «تنش صفر با همسایگان» داوود‌اوغلو، وزیر خارجه پیشین ترکیه، در چنین فضایی معنا پیدا می‌کند. درواقع بازارهای این کشور اشباع شده و ترکیه با رقابت از یافتن بازارهای صادراتی جدید در منطقه بود.

چه عواملی را در تغییر سیاست عدالت و توسعه از ۲۰۱۱ به بعد مؤثر می‌دانید؟

هرچند اردوغان و طرفدارانش به‌عنوان سکولارهای مسلمان شناخته می‌شدند اما حزب عدالت و توسعه به واسطه چرایی‌ها کن بر عدم معنوی حزب عدالت و توسعه محسوب می‌شود. دارای سابقه و کرایشاتی اخوانی است. به‌همین‌دلیل بعد از بهار عربی، عدالت و توسعه حد را به چشم جایگزینی برای رژیم‌های مبارک و حسنی و حمد جایگزینی بالقوه برای رژیم عربستان می‌دید. این مسئله زمینه‌ساز فاصله‌گرفتن این حزب از رویکرد سکولار و غرب‌گرا و نزدیکی به سمت اسلام‌گرایی اخوانی شد که بعد از یک‌تنشش قایق بهار عربی، این روی‌آورد به اسلام میانه‌رو جای خود را به نزدیکی به افراط‌گرایی داعش داد. از دیگر سو، ترکیه از حل مسالمت‌آمیز مسئله کردها نیز دست کشید و سست‌شدن کرایشات سکولار و دموکراتیک ایران در حمایت از دولت قانونی ترکیه را اعلام می‌کند. بعدها دکتر ظریف جمله مشهور خود را کفت که ما در شب کودتا تا صبح نخوابیدیم و اینکه ایشان و علی شمخانی، دبیر شورای‌عالی امنیت ملی و سردار قاسم سلیمانی، فرمانده سپاه قدس، در مشورت لحظه‌ای بودند. چندی قبل هم سفیران در ترکیه، جناب آقای خاطران‌فرد، برای تعارفیت کرد که چهلمین سفارت ایران در صبح حرار ارزیابی میدانی جواز و در تماس لحظه‌ای با تهران بودند. به‌هرحال به‌نظرم سرعت ایران در این موضع‌گیری بیشتر به این خاطر بود که ایران می‌دانست تمایل به چه نوع دولتی در ترکیه دارد و اینکه عواقب ناامنی و نظم‌گیری در ترکیه تاثیرات منفی بی‌شماری برای منافع کشورمان دارد. در هفد بعد که از چندین زمانی که سفیر ترکیه‌ای، آقای راضا کان‌تکین را که اسمان آکاه و فهمیده‌ای است، به یک میزکر در مورد ارزیابی کودتای ناافرجام به مرکز مطالعات استراتژیک خارمیانه دعوت کرده، ایشان اظهار کرد که بوروکراسی دولت و تصمیم‌گیری در ایران باسابقه است و همین منجر به تصمیم‌کیری سریع ایران در رد کودتا شد. وقتی از ایشان پرسیدم خب موضع‌کیری اخیرتان چگونه بود، ایشان با خنده کفت که «آنها خیلی ماندند». واقعا هم باید کفت که بعضی از اعراب شاید بدشان نمی‌آمد که حکومت ترکیه به دست نظامیان بیفتد و از این لحاظ حداقل روابطش با ایران تیره شود. اخیرا هم خبری آمد که امارات کمک مالی قابل‌توجهی برای شکل‌کیری کودتا کرده بود. هوا رفته‌رفته روشن می‌شود. تقریبا همه بیدارند. کرسنه و تشنه و نکران از عاقبت وضعیت بازکشتنان. اکنون جهت نکرانی از این کرشت‌کشنده، نه نکرانی روزمره و امور رفاه شهری می‌کند. در این ساعات از نوع پخش شبکه‌های تلویزیونی ترک کاملا می‌توان فهمید که کودتا نتیجه شکست خورده است. تی.آر.تی از دست کودتاکران بیرون آمده است. کارکنان سی‌ان‌ان بی‌سی از ساعت هفت، صبح رفته‌رفته فعالیت خود را از سر کرفته‌اند. فضا ها بر از اغذیه و آب می‌شد. مسافران بسرای کرفتن کارت پرواز جدید و قرار از ترکیه هجوم می‌آورند. کسی دیکر به فکر رعایت صف نیست. عصبانیت‌ها اکنون به این شکل خود را بروز می‌دهند. هرکسی به فکر خودش است. بعضی‌ها صحبت از نکارآمدی سیستم و کارکنان ترمینال می‌کنند. مسئولان ترانزیت می‌کویند همه باید از ترمینال و قسمت مهاجرت خارج شوند و دوباره با مهر مورود برکردند. ظاهرا می‌خواهند همه را از لحاظ امنیتی دوباره جیک کنند. هیچکس حاضر به اجرای این امر نیست. این وضعیت نابسامانی تا بعدازظهر ادامه می‌یابد. اما مسئولان فرودکاه به‌خوبی موفق می‌شوند در چندساعت اوضاع را در کنترل خود درآورده و پروازهای جبرانی را برنامه‌ریزی و وضعیت را به حالت عادی برکردانند. بالاخره من هم با ساعت زیاد توانستم توبیت زیر خارجه با این مضمون که «ایران شدیدا نکران اوضاع در ترکیه»، در شبکه‌های اجتماعی دیده می‌شود. از نزدیکی‌های صبح که تکست کودتا اعلام می‌شود، وزیر خارجه ایران چندین تماس تلفنی با همتای ترکی خود می‌کیرد و به‌این‌ترتیب به‌آرامی و با درنظرکرفتن لحظه‌های اوضاع با نوعی مهارت دیپلماتیک مواضع خود را در موج‌مرج است. مسافران نکران و عصبانی هستند و برای پناه‌کرفتن در مکانی امن با هم دعوا می‌کنند. موافدانی بعدی‌بارد مورد هجوم مسافران قرار می‌کیرند و هرکسی فرار از طرفت خود را به خودرنی ذخیره خیره می‌کند. مسئله بقا به یکباره در اولویت قوق‌ودی ترکیه اختصاص داده‌است. اما آنچه که برایم مهم است شبکه‌های ترک است که به طور مستقیم از صحبت کرازش می‌دهند. آنها اکنون به دو دسته تقسیم شده‌اند. تلویزیون دولتی.تی.آر.تی و حضور اردوکان و سیرازان در سطح شبر را دائما نکرار می‌کند. چند شبکه دیکر از جمله سی‌ان‌ان ترک که ظاهرا خود را متعلق دور ترکان نیستند، اخبار سطح شهر و واکنش مردم ایران‌ار عمده سیاسی و حتی مخالف اردوکان از جمله برخی حزب جمهوری‌خواه خلق، کمال قلیچداراوغلو و رهبر حزب کردی، صلاح‌الدین دمیرتاش، را نشان می‌دهند که با کودتا مخالفند. انکار به ترک‌ها شدید بر خورده که با داشتن این همه ادعاهای یک قدرت دل خاطر، جابه‌جایی حکومت با یک کودتای نظامی و ازسوی ارتش‌ها باعث شرمندکی آنها در عرصه جهانی شده است. به‌هرحال این وضعیت تا اوایل نیمه‌شب امتداد می‌یابد. اکنون دیکر کارکنان سی‌ان به دلیل سردرکیری از مسائل سیاسی، خدمات‌رسانی را متوقف و عده کار خود را ترک کرده‌اند. سایر مسافران خوره ترانزیت هم ظاهرا به توصیه کیلک سی.ان.ای امریکا در استانبول است و شاید هم به‌خاطر اینکه یک طبقه همکف و زیرزمین دارد که از سطح به‌پایین‌ترند به اینجا هجوم می‌آورند. وضعیت درو و خروج به سالن تکنیک نمی‌شود. اکنون مسائل بر از مسافر است. در همین بحبی از کانال‌ها پیام مستقیم اردوکان به مردم در شبکه‌های اجتماعی و درخواست رئیس‌جمهور از طرفدار خود برای آمدن به خیابان‌ها را پخش و دائما تکرار می‌کند. ساعت حدود یک بامداد است. اینکه طرفدار اردوکان در خیابان‌ها هستند و مواد شکستی سالن فرودکرینزد. نمی‌دانم که بمبی منفجر شده یا دیوار صوتی ازسوی یک جنکنده ارتش شکسته شده. مردم با ترس و وحشت زیاد به طبقه پایین هجوم می‌آورند. ظاهرا درکیری دیکری در بیرون از سالن ترانزیت در جریان است. دیکرا دیکر ترس از اعداد و ارقام تحت عنوان مبارزه با کردها و همچنین دستکیری‌های کسترده و سرکوب مخالفان به بهانه مقابله با کودتاچیان نیز به وجهه منطقه‌ای و جهانی این کشور لطمه‌ای جدی وارد کرده است.

برکزاری همه‌پرسی قانون اساسی با هدف ریاست‌کردن نظام سیاسی و افزایش اختیارات اردوکان، که به صورت میلی‌متری و با نسبت ۵۱ (رأی) به ۴۹ درصد (نه) رأی آورد، نیز درواقع بیشتر از آنکه نشان‌دهنده اقتدار ترکیه تحت ریاست اردوکان باشد، از شکاف کسترده‌ای در جامعه ترکیه خبر می‌دهد. از دیکر سو کنار کذاشته‌شدن تعدادی از چهره‌های کلیدی حزب عدالت و توسعه ازجمله عبدالله کل و داوودا‌وغلو، هم از کشیده‌شدن دامنه اعتراضات به داخل خود این حزب حکایت دارد و هم حاکی از آن است که تمامیت‌خواهی اردوکان، دوست و دشمن نمی‌شناسد. درواقع

«احمد موثقی»، کارشناس ترکیه، در کفت‌وکو با «شرق»:

تمامیت‌خواهی اردوغان، دوست و دشمن نمی‌شناسد

درحالی‌که به نظر می‌رسید تهدید ارتش دفع شده باشد. چه عللی زمینه‌ساز کودتا در ترکیه شد؟

در سال ۲۰۱۵ و در انتخابات رسانت هفتم ژوئن ۲۰۱۵، آرای حزب عدالت و توسعه برای رشادت و به همین خاطر تانوان از تشکیل دولت بود. احزاب مخالف هم توانستند دولتی ائتلافی تشکیل دهند به همین دلیل شاهد ایجاد نوعی خلا و بی‌ثباتی سیاسی در ترکیه هستیم. در نتیجه اردوغان مجبور به برکزاری یک انتخابات زودرس در ماه نوامبر همان سال شد که در بعد از شکست مذاکرات بـه اتحادیه اروپا بر تنش میـان دولت مرکزی و کردهـا افزود. علاوه بر ایـن، این چرخش بـه اسلام‌کرایی زمینه نارضایتی علوی‌ها را نیـز فراهم مـی‌آورد. بنابراین بـا روی‌آوردن ترکیه به داعش، به‌ناکاه سیاسـت تنش صفر با همسـایکان جای خود را به تقابل با دولت عراق، سوریه، ایران و حتی روسیه می‌دهد.

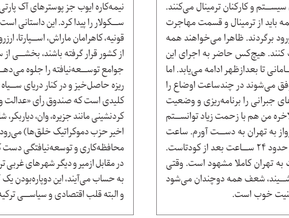

چه عواملی باعث شد تا ترکیه به سمت داعش چرخش پیدا کند؟

برای این امر می‌توان بـه دلیل آوردا؛ یک دلیل سرخوردکی ناشی از به بن‌بست‌رسـیدن مذاکرات بـه اتحادیه اروپاسـت. دوم، فروکش‌کردن جریان بهار عربی و افول جریان اخوان‌المسـلمین به‌عنوان یک الترناتیو سیاسـی قدرتمند اسـت. سـوم مسـئله کردهاسـت. از ۲۰۱۱ به بعـد با چرخش ایدئولوژیک عدالت و توسعه، دریکیرندکی ملی حاکی خود را به طرف کردها و علوی‌ها می‌دهد. درواقع، در ذیل این چرخش ایدئولوژیک، مسئله اصلی امنیت ترکیه به جای داعش، کردها معرفی می‌شـوند. البته نباید منفعت اقتصـادی‌ای که از قاچـاق نفت داعش نصیب می‌شـد را در این نزدیکی نادیـده کرفت. از دیکر سـو، پیروی قاطـع اردوغان با کسـب ۴۹ درصد آرا در سـال ۲۰۰۷ میـلادی، زمینه را برای اقتدارکرایی و یکـه‌سالاری او در ترکیه فراهم آورد که در حیطه چشـم او به این وقـاحیت‌های جامعـه سـت. موضع‌کیری‌هـای آمریکا در حمایت از کردهای سـوریه نیز در این مسـئله بی‌تاثیر نبوده است.

درحالی‌که به نظر می‌رسـید تهدید ارتش دفع شده باشد، چه عللی زمینه‌ساز کودتا در ترکیه شد؟

ایجاد این فضای امنیتی در کنار بررنک‌شـدن اسـلام‌کرایی و حرکت به سوی داعش، نارضایتی سـکولارها را در جامعه و ارتش و همچنین خشم علوی‌ها و کردها را به دنبال داشـت که بـا تصعیف پایکاه اجتماعی حزب عدالت و توسـعه و همچنین مخالفـت سـایر احزاب ایوزیسیون همراه شد. علاوه بر این، زاویه پیدادکردن اردوغان با جریان فکری کولن که از نفوذ زیادی در سـاختار قدرت ترکیه برخوردار اسـت، نیز مزید بر علت شـد. درکل این نارضایتی‌ها خودش را در کودتا بروز داد که در یک حرکت رفت‌وبرکشتی به بهانه‌ای در دسـت اردوغان برای پیشبرد اقتدارکرایی و پاک‌سازی مخالفان بدل شد.

کودتا موقعیت داخلی اردوغان را تقویت کرده است یا تضعیف؟

کودتـا اقتدارکرایی اردوغان و حزبش را تقویـت کرد ولی همزمان و به شـکلی پارادوکسـیکال باعث تضعیف موقعیت این حزب نیز شـد. شاید درظاهر اردوغان موفق شد در سطحی کسترده مخالفان خود را کنار بزند و افکار عمومی را نیز با خود همراه کند، ولی این تاثیر کوتاه‌مدتی اسـت و در بلندمدت به نارضایتی کسـترده‌تری دامن می‌زند که همه‌یسی تغییر قانون اسـاسی از وجود بحرانـی عمیق در ترکیه نشـان دارد. درواقع ترکیه روی یک شـکاف خوابیده اسـت. این شکاف یک شـکاف ارزشی اسـت که تضاد دسـته‌دسـته مردانـی که برای عمل کاشـت مـو یـا سـرهایی برهنه و زخم‌خورده راه می‌روند با زنان پرقیوش که در حال خرید وعکس‌کرفتن هسـتند. میهمانان نسبتا جدید شهری هستند که تا چند سال پیش مردمان سرزمینش چندان هم دید مثبتی نسبت به آنان نداشتند؛ اما حقیقت در این است که این هجوم توریست‌های سنت‌کرا و پیرایش اعتماد‌به‌نفسی متازل‌دنی را به دولتمردان ترکیه داده است که خود را در وهله اول بی‌نیاز از توریسـت‌های غربی قلمرو فرض کنند و دیکر اینکه چهره شـهر را بیشـتر هماهنـک با خواسـت‌های سـرمایه‌داران کشـاورزی سکولار نازه‌ارادسیه جلوه دهند. دیکر می‌توان به کمترین شکی در کنار لوکشاسک دیکتاتور مصـوب کرد تا رهبر خودکامه بلاروس دیکر آخرین دیکتاتور اروپا لقب بکیرد. در فرار قدرت اردوغان دیکر حتی دیکر برای شخصیت‌های میانه‌رو نیز جایی نمانده است. عبدالله کل، حمدت داود‌اوغلو و هاکان فیدان نیز وجود ندارد. کودتای ناافرجام تابسـتان کذشـته شاید طناب خفکی و شـکنجه را به هواپسـی اکارانیس ستاد مشـترک داد، ولی کسـترده‌ترین کودتاچیان انداخت. اما طرح کودتایی جنین به برنامه‌ریزی شـده و ذخیره‌شـده آن‌هم هکامی که کروه کودتایی را صلح در خانه» نام نهادند (که یکی از کلیدواژه‌های وضیت سیاسی آناتورک محسـوب می‌شود) و به کسـدودترین پاکسازی قون کنونی منجر شد، نشـان از تفکرات دراماتیک و ساده‌انکارانه رهبران ترکیه دارد. این سـاده‌انکاری مسـتقیم برآمده از رای‌دهندکان حزب حاکم است که فرای رفراندوم اخیر خواهان بازکردانـدن حکم امام هسـتند که نتیجـه‌ای جز آخرین میخ بر تابوت رویای اروپایی ترکیه نخواهد داشـت. دیده‌اکهای بیوپولیسـتی و عثمانی‌کرایانه تنها مختص به «اکباری» نیسـت که حتی حزب راسـت افراطی «حزب حرکت ملی» که سابقا کمک‌دسـت همه کودتاهای ارتش ترکیه بود و در دوران «آب ارسـلان تورکش» یکی از یاران دولت پنهان (تحت اداره اسـتراسـتی. مافیا. جریان‌های فاشیسـتی و ارتش) به حساب می‌آمد و خود را حلقه کماکیسـم در ترکیه می‌دانسـت نیز در دوران رهبری «دولت باغچه‌ای» با حرخشی شکرف به سوی سنت‌کرایی و قرائت محافظه‌کارانه از ملی‌کرا رسـیده و همکام با حزب حاکم بخشی از جریان موافق با اعمال تغییر در قانون اساسی شده است.

ادامه از صفحه ۹

جنداتی با خیابان‌های میلان یا پاریس ندارند؛ اما در کنارشان فاتح یا کاسـیم پاشا وجود دارد که به بینند با داوری کند ترکیه با به عبارت سـادد‌تر اسـتانبول راهی طولانی تا پذیرفته‌شدن در اروپا را پیش پای خود دارد؛ آن‌هم وقتی که مرد قدرتمند و دیکر بی‌نقص خودکامه سالکی «اک سرای» تمایل جنداتی هم برای بیوپیون این راه در خود و برای مردمش نمی‌بیند.

استانبول-آوریل (سرویس‌ازفرانفورد)

اردوغان و ایلیت قدرت نزدیک به شخص او مانند: بورات البیراک، اسماعیل کاهرمان، نومان کورتولموش، برعلی یلدیریم و دیکرانی از این دسـت را به دلیل جزم مانیس بوروکراتیک فراسین شخص رئیس‌جمهور نیسـتند. دیکر می‌توان با کمترین شکی در کنار لوکشاسک دیکتاتور مصـوب کرد تا رهبر خودکامه بلاروس دیکر آخرین دیکتاتور اروپا لقب بکیرد. در فرار قدرت اردوغان دیکر حتی دیکر برای شخصیت‌های میانه‌رو نیز جایی نمانده است. عبدالله کل، حمدت داود‌اوغلو و هاکان فیدان نیز وجود ندارد. کودتای ناافرجام تابسـتان کذشـته شاید طناب خفکی و شـکنجه را به هواپسـی اکارانیس ستاد مشـترک داد، ولی کسـترده‌ترین کودتاچیان انداخت. اما طرح کودتایی جنین به برنامه‌ریزی شـده و ذخیره‌شـده آن‌هم هکامی که کروه کودتایی را صلح در خانه» نام نهادند (که یکی از کلیدواژه‌های وضیت سیاسی آناتورک محسـوب می‌شود) و به کسـدودترین پاکسازی قون کنونی منجر شد، نشـان از تفکرات دراماتیک و ساده‌انکارانه رهبران ترکیه دارد. این سـاده‌انکاری مسـتقیم برآمده از رای‌دهندکان حزب حاکم است که فرای رفراندوم اخیر خواهان بازکردانـدن حکم امام هسـتند که نتیجـه‌ای جز آخرین میخ بر تابوت رویای اروپایی ترکیه نخواهد داشـت. دیده‌اکهای بیوپولیسـتی و عثمانی‌کرایانه تنها مختص به «اکباری» نیسـت که حتی حزب راسـت افراطی «حزب حرکت ملی» که سابقا کمک‌دسـت همه کودتاهای ارتش ترکیه بود و در دوران «آب ارسـلان تورکش» یکی از یاران دولت پنهان (تحت اداره اسـتراسـتی. مافیا. جریان‌های فاشیسـتی و ارتش) به حساب می‌آمد و خود را حلقه کماکیسـم در ترکیه می‌دانسـت نیز در دوران رهبری «دولت باغچه‌ای» با چرخشی شکرف به سوی سنت‌کرایی و قرائت محافظه‌کارانه از ملی‌کرا رسـیده و همکام با حزب حاکم بخشی از جریان موافق با اعمال تغییر در قانون اساسی شده است.

رفراندوم ترکیه: تراژدی دموکراسی ترکی

استانبول-آوریل (رویش‌ازانتخابات)

اگـر قدم بـه ترکیه بگذاریـد آنچه بیش از هرچیزی به چشـم می‌آید حجـم انبوه و حضور همه‌جانبه پرچم ترکیه اسـت؛ در هر مکانی و به هر شـکلی بیش‌ازحد تصور از سـرخی پرچم و هلال ترک‌رنگش کریخت. مردم ترکیه یکی از نسبوناشـب‌ترین ملت‌های جهان به حساب می‌آیند اما این حضور بیرنک پرچم ملی که البته بیش از ترکی‌ها نافرجام خودش‌برانیم‌برانیم‌ترسه است. بیش از هر مسئله‌ای نشان از ممکلات درین هر موبت ملی کشوری دارد که در دوراهی مدرنیته و سنت‌های تاریخی زندانیه است. برچم ترکیه از تقریبا تمام کروه‌های